

**Wydział Zadań Ustawowych,
Badań i Analiz PFRON**

**Raport z badań dotyczących
zatrudnienia i sytuacji ekonomicznej
w zakładach pracy chronionej
w 1999 roku**

*opracowano
w Wydziale Zadań Ustawowych, Badań i Analiz*

Warszawa, październik 2000 r.

Spis Treści:

Wprowadzenie.....	3
Charakterystyka i cel badań.....	4
Analiza zebranych informacji oraz wnioski.....	6
Spis tabel.....	11
Tabele.....	12

Wprowadzenie

Od niemal 10 lat rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych odbywa się na chronionym oraz otwartym rynku pracy. Głównym organizatorem pomocy osobom niepełnosprawnym pozostaje Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, który posiada odpowiednie środki finansowe, potrzebne do realizacji wszystkich punktów dotyczących rehabilitacji zawodowej i społecznej. W porównaniu z dekadami ubiegłymi, gdzie proces rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych odbywał się w specjalnie do tego celu wydzielonych spółdzielniach inwalidzkich, od 1991 na rynek chroniony weszły także inne podmioty gospodarcze. Jest to sytuacja zgodna z zasadami gospodarki rynkowej, która nie różnicuje zakładów według form prawnej. Panuje tutaj powszechny dostęp do różnych segmentów rynku. Jeśli zakład pracy spełnia wymogi ustawowe, może funkcjonować na rynku chronionym. Ta ochrona polega na stworzeniu warunków sprzyjających dostępowi środków z PFRON na cele związane z utworzeniem miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych oraz ich rehabilitacji. W zamian za wypełnienie warunków ustawowych dotyczących zwiększonego zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zakład korzysta oprócz subwencji także z licznych przywilejów podatkowych, z których najważniejszymi były dotąd ulgi w podatku dochodowym oraz obniżona składka na ZUS. W ostatnim okresie zmieniają się jednak warunki ustawowe, których celem jest maksymalne zrównanie szans zatrudniania osób niepełnosprawnych na obu rynkach. W wymiarze praktycznym chodzi tutaj o zwiększenie roli otwartego rynku pracy dla rehabilitacji zawodowej. Ze względu na fakt, iż tylko mała część osób niepełnosprawnych żyjących w Polsce pracuje w sektorze chronionym, próby aktywizacji otwartego rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych mają sens. Jednak powolne wycofywanie środków przeznaczonych dla zakładów pracy chronionej wraz ze zmniejszeniem przywilejów ustawowych dla tych przedsiębiorstw może mieć w przyszłości niebagatelny wpływ na ich kondycję ekonomiczną i tym samym na zatrudnienie niepełnosprawnych. W ciągu ostatnich lat zainteresowanie przedsiębiorstw uzyskaniem statusu pracy chronionej było tak wysokie, że wzrost liczby ZPCh z roku na rok był wyższy od 30%. W ślad za tym wzrastała liczba osób niepełnosprawnych zatrudnionych na rynku chronionym, choć dynamika przyrostu zatrudnionych inwalidów jest mniej dynamiczna niż liczby zakładów. Zakłady pracy chronionej są przedmiotem wszechstronnych analiz, prowadzonych przez rozmaite instytucje. Najwięcej opracowań na ich temat powstaje w Funduszu, ze względu na najbardziej obszerne źródła oraz zapotrzebowanie, jakie wynika z obowiązków ustawowych tej instytucji. Obecne opracowanie powstało w Wydziale Zadań Ustawowych, Badań i Analiz. Analiza obejmuje okres 1999 roku. Przedstawiane informacje są cennym źródłem wiedzy dla władz PFRON, organów administracji państwowej i samorządów. Chętnie sięgają po nie również instytucje naukowe, studenci oraz organizacje środowisk niepełnosprawnych. Analizy oparte na unikalnych danych są prawie niemożliwe do uzyskania w inny sposób, tym bardziej więc cenne i potrzebne jest wykonywanie takich badań w przyszłości oraz publikowanie ich wyników.

Charakterystyka i cel badań

Tegoroczne badania ankietowe, dotyczące zatrudnienia i sytuacji ekonomicznej w zakładach pracy chronionej, stanowią piątą edycję cyklicznych badań prowadzonych na temat funkcjonowania chronionego rynku pracy w Polsce. Zostały one ponownie zrealizowane metodą ankiety pocztowej w okresie maj-wrzesień 2000 r. Wszystkie istniejące w dniu wysyłki ZPCh otrzymały specjalnie przygotowane formularze ankiety. Ankiety wypełniło łącznie 2281 zakładów pracy chronionej, co pozwala określić skuteczność badania na poziomie 60,6% (patrz Tabela 1). Analiza skuteczności badania (rozumianego jako współczynnik reprezentacji) zarówno w podziale wojewódzkim, jak również w podziale na formy prawne pozwala zauważyć, że w każdym z badanych segmentów procent skuteczności jest wyższy od 37% (patrz też Tabela 2), średnio przekracza 50%. W tego typu badaniach wynik ten można uznać za zadowalający. Na tej podstawie można z pewną ostrożnością przyjąć, że zbadana struktura sektora ZPCh jest na tyle reprezentatywna, że wnioski na temat poszczególnych rozkładów można śmiało odnieść do przeważającej części wszystkich istniejących obecnie zakładów.

Zagadnienia poruszane w badaniach można podzielić na cztery bloki tematyczne: dane ewidencyjne, zatrudnienie, wybrane aspekty finansowe funkcjonowania zakładów posiadających status pracy chronionej oraz dane na temat ich sytuacji ekonomicznej.

1. Dane ewidencyjne obejmowały informacje na temat formy prawnej zakładu, stanu organizacyjnego-prawnego, branż w których prowadzi działalność (wg EKD), daty uzyskania statusu ZPCh, oraz dane adresowe.
2. W dziale "zatrudnienie" ujęte zostały informacje na temat wielkości zatrudnienia (w etatach i osobach) pracowników ogółem oraz niepełnosprawnych, także w podziale na grupy inwalidztwa i rodzaje schorzeń. Dla czytelności porównań z poprzednimi analizami ZPCh stopień niepełnosprawności podany jest w dalszej części według obecnie obowiązującej klasyfikacji (tj. według skali adekwatnej do wcześniej obowiązującej III-stopniowej dla grup inwalidzkich). Przedmiotem badań były m. in. wiek oraz wykształcenie pracowników zatrudnionych w zbadanej grupie ZPCh. Poruszone zostały także zagadnienia rotacji zatrudnienia w ZPCh.
3. W bloku "wybrane aspekty finansowe funkcjonowania zakładów posiadających status pracy chronionej" znalazły się informacje na temat średnich miesięcznych wynagrodzeń brutto w 1999 r., dotacji, subwencji, ulg i pożyczek, problematyki zakładowego funduszu rehabilitacji (ZFR) oraz obowiązkowych wpłat na PFRON.
4. Dane o sytuacji ekonomicznej zakładów zgromadzone zostały na podstawie wypełnionych odpowiednich punktów formularza, zgodnych z obowiązującym w naszym kraju rocznym sprawozdaniem F02. Informacje pogrupowane zostały w taki sposób, by na ich podstawie możliwe było dokonanie analizy wskaźnikowej zakładów. Posiadana wiedza na temat zakładów pozwoli na wyciągnięcie bardziej szczegółowych wniosków na temat tendencji na rynku pracy chronionej oraz występujących tu zagrożeń.

Badania tegoroczne dotyczyły zamkniętego okresu roku poprzedniego, z czego część danych zamieszczonych w tabelach zawiera informacje na dzień 31.12.1999 r., zaś w przypadku zjawisk o charakterze ciągłym - cały rok 1999. Ze względu na analizę tylko tych zakładów, które odpowiedziały na

ankietę, nie ma w tym opracowaniu bezpośrednich porównań liczbowych z badaniami poprzednimi. Założeniem obecnych badań ZPCh jest skupienie się na poszczególnych relacjach między danymi, rozpatrzenie wewnętrznej struktury prezentowanych zagadnień, co wydaje się ważniejsze niż proste przeszacowanie uzyskanych wielkości na rzeczywistą populację ZPCh, która istniała na koniec 1999 r. Takie szacunki bowiem zawsze charakteryzują się nieznaną wielkością błędu pomiaru, stąd analizy w tego typu badaniach zawsze powinny się odnosić do poznanej części zakładów. Ewentualne porównania z danymi z poprzednich badań prowadzonych przez Fundusz dotyczyć mogą zagadnień przedstawionych w układzie procentowym. W tym przypadku należy cofnąć się do poprzednich publikacji Funduszu i odnaleźć wybrane informacje.

W ramach tegorocznych badań dotyczących funkcjonowania zakładów pracy chronionej w Polsce w 1999 roku zgromadzone zostały dane niezbędne do wydania kolejnej edycji Katalogu Zakładów Pracy Chronionej. Prezentacja, w formie książkowej oraz elektronicznej nastąpi w czwartym kwartale bieżącego roku. Dane te również będą unikalnym i bardzo cennym materiałem, stanowiącym podstawę analizy jakościowej na temat zakresu działalności, poziomu technologicznego i organizacyjnego a także osiągnięć gospodarczych podmiotów tworzących sektor ZPCh.

Uwzględnienie wszystkich tematów w tegorocznych badaniach spowodowało, że stały się one bardzo dużym przedsięwzięciem pod względem organizacyjnym. Dane zbierane były przy pomocy dwóch kwestionariuszy:

1. ankieta Z-00 - dane ewidencyjne, zatrudnienie, finanse i sytuacja ekonomiczna ZPCh
2. ankieta K-00 - dane przeznaczone do katalogu ZPCh

Wysyłką objęto 3765 zakładów pozostających w bazie ewidencyjnej Funduszu w kwietniu bieżącego roku, na ankietę odpowiedziało 2281 firm, będących przedmiotem wszechstronnej analizy w raporcie. Uzyskany materiał statystyczny jest bardzo obszerny. Pozwala na przeprowadzanie szczegółowych analiz wybranych zagadnień, w najróżniejszych układach. Przedstawione poniżej wnioski są jednymi z wielu możliwych na podstawie zebranych danych.. Publikacja niniejsza ma na celu przedstawienie podstawowych informacji o funkcjonowaniu zakładów w ubiegłym roku w takim układzie, by mógł on stanowić podstawę do pogłębionych studiów Czytelnika, w zgodzie z jego potrzebami i zainteresowaniami. Rezultatem lektury opracowania powinno być zrozumienie zasad, na jakich w rzeczywistości te zakłady funkcjonują, jakie są rzeczywiste skutki wprowadzonych regulacji prawnych, jak dotyczą one środowisko osób niepełnosprawnych, wreszcie, powinien zostać zdefiniowany rejestr zysków i strat, jakie przynosiła i przynosi obecnie legislacja i praktyka działania. Ciągła obserwacja sektora ZPCh jest koniecznym warunkiem podejmowania trafnych decyzji zarówno w wymiarze strategicznym (ustawodawstwo) jak również w pracy bieżącej (decyzje przedsiębiorstw oraz instytucji państwowych i samorządowych w wymiarze finansowym).

Analiza zebranych informacji oraz wnioski

1. Na koniec ubiegłego roku na rynku funkcjonowało 3745 aktywnych zakładów pracy chronionej (Tabela 3). Z tego najwięcej było firm prowadzonych przez osoby fizyczne (1178 zakładów), najmniej zaś: 61 - o innej formie prawnej. Liczba zakładów spółdzielczych zmniejszyła się z 505 w 1998 do 484 . Ma to zapewne związek ze zmianami formy prawnej oraz procesów likwidacyjnych w tej kategorii firm. Ogólnie liczba zakładów pracy chronionej powiększyła się w ciągu roku o 17%, od 1998 r. mamy do czynienia z malejącą dynamiką przyrostu, która jest związana z mniejszymi korzyściami finansowymi dla nowych posiadaczy statusu pracy chronionej (Tabela 5). Największą reprezentatywnością charakteryzują się spółki komandytowe oraz spółdzielnie, które całkowicie, bądź w przeważającej części odpowiadały na ankiety (Tabela 2). Niewielkie zainteresowanie badaniami przejawiały zakłady w kategorii *innej* formy prawnej, które reprezentuje jedynie 37,1%. W ramach podziału geograficznego (Tabela 1) najbardziej skuteczne było badanie w województwach świętokrzyskim, pomorskim, lubelskim i mazowieckim (powyżej 74-75%), najmniej odpowiedzi przyszło z województw łódzkiego, lubuskiego i wielkopolskiego (poniżej 50-58%).

W ramach Europejskiej Klasyfikacji Działalności 22% firm zajmowało się handlem hurtowym i detalicznym oraz prowadzeniem napraw pojazdów mechanicznych. Produkcję tkanin i wyrobów włókienniczych prowadziło 12% ZPCh, 8% wytwarzało masę celulozową, papier i wyroby z jak również szeroko rozumianą poligrafię. Wśród wszystkich zbadanych ZPCh 9% prowadziło nieruchomości (

2. Tabela 4), która w dużej mierze polega na dozorze osób i mienia i usługach czystościowo-porządkowych. Najmniej popularne działy to: edukacja, prowadzenie hoteli i restauracji, oraz rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, których udział w całości wynosi łącznie poniżej 0,5%.
3. Poziom zatrudnienia w zakładach ogółem wyniósł 266 536 osób, z czego 156 489 to pracownicy niepełnosprawni. (Tabela 6). W zakładach zatrudnionych było 42% kobiet i 58% mężczyzn (Tabela 7), natomiast wśród niepełnosprawnych mężczyźni to 61% a kobiet 39%. W zakładach spółdzielczych dysproporcje między płcią są niższe. W kategoriach niepełnosprawności najmniej zatrudnionych jest osób ze znacznym upośledzeniem: 3%, najwięcej pracowników niepełnosprawnych ma grupę lekką, tzn. 67%. Zakłady spółdzielcze na tle ogółu ZPCh prezentują się korzystniej, gdyż znaczny stopień niepełnosprawności ma 4% niepełnosprawnych, pracuje tam także więcej niepełnosprawnych kobiet: 41%. Łączna liczba osób zatrudnionych w spółdzielczych ZPCh wyniosła w 1999 r. 81 935.
4. Wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych zarówno w kategorii etatów jak i osób przekraczają 58,2%, minimalnie wyższy jest wskaźnik dla osób: 58,7% (
- 5.
- 6.
7. Tabela 10). Osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności to zaledwie 2% wszystkich zatrudnionych w badanej grupie zakładów. Kobiety niepełnosprawne stanowiły 23%, mężczyźni: 35,6%.

8. Do pracy przyjętych zostało w ubiegłym roku 98120 pracowników, z czego zatrudniono 57 937 niepełnosprawnych. W kategorii zwolnień ogółem (Tabela 11) straciło pracę 81 881 osób, w tym 49 138 niepełnosprawnych. Na emeryturę przeszło 629 osób, natomiast aż 39% ogółu zwolnionych straciło pracę w związku z innymi przyczynami. W kategorii osób niepełnosprawnych wskaźnik ten jest jeszcze wyższy: 44% (
9. Tabela 12). Ostatnia kategoria jest dość trudna do zdefiniowania i jako taka mogła zostać użyta przez uczestniczących w badaniu jako dogodna forma dla wypełnienia tabeli. Stąd najprawdopodobniej dlatego najwięcej osób zwolnionych zostało umieszczonych właśnie tutaj.
10. W kategorii rodzajów schorzeń największy odsetek zatrudnionych przypadł na niesprawności pozostałe wraz ze sprzężonymi. Stanowił on 46% ogółu schorzeń. Na schorzenia wzroku przypadło 8% , schorzenia ruchu i kręgosłupa miało 29% zatrudnionych inwalidów (Tabela 14). Aż 43 156 osób niepełnosprawnych zatrudnionych w 1999 r. zakwalifikowanych zostało w kategorii schorzeń sprzężonych i pozostałych (Tabela 13) i jednocześnie w grupie inwalidzkiej: lekkiej. Najmniej, tylko 2% to osoby ze schorzeniem słuchu i mowy w grupie inwalidzkiej: znacznej. Liczba osób wynosi zaledwie 109. Na uwagę zasługuje korelacja między ciężarem schorzenia a liczbą zatrudnionych. Im schorzenie jest groźniejsze, tym mniejsza jest skłonność do zatrudnienia takiej osoby i odwrotnie. Jak się wydaje, nadreprezentacja ilości osób w lekkiej grupie wraz ze schorzeniami złożonymi jest wynikiem przyjętych wcześniej regulacji prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.
11. Najwięcej osób w kategoriach wieku zatrudnionych jest w przedziale 46-50 lat: około 17%, nieco więcej, bo 19% to osoby niepełnosprawne. Najmniej oczywiście zatrudnionych jest w wieku 20 i mniej lat, poniżej 2%. W wieku powyżej 60 lat zatrudnionych było 12 765 osób niepełnosprawnych, co stanowi 8% ogółu niepełnosprawnych (Tabela 15, Tabela 16). Rozkład w tej kategorii jest typowy dla populacji, gdzie przy zatrudnieniu preferowane jest doświadczenie i odpowiednio młody wiek..
12. 14 997 pracowników w zakładach miało wyższe wykształcenie, z tego 5818 to osoby niepełnosprawne (Tabela 18). Przeważająca większość pracowników ZPCh legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym: 38%. Najmniej pracowników niepełnosprawnych w kategorii znacznej niepełnosprawności to osoby z wyższym wykształceniem (6%). Jest ich tylko 317 osób (Tabela 17). Większość niepełnosprawnych ma wykształcenie zawodowe zasadnicze oraz niższe we wszystkich grupach niepełnosprawności. Obserwacja wyników badania potwierdza fakt trudniejszego dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych, czego wynikiem jest mała liczba osób dobrze wykształconych przy najcięższych schorzeniach.
13. Średnie miesięczne zarobki w zakładach pracy chronionej wyniosły 950 zł, zaś wśród pracowników niepełnosprawnych: 754 zł. Najmniej zarobili pracownicy ze znacznym stopniem niepełnosprawności: 705 zł, najwięcej z lekkim stopniem: 771 zł. (Tabela 19). W spółdzielczych zakładach zarobki są wyższe od ogółu we wszystkich badanych kategoriach (Tabela 20).
14. Zakłady pracy chronionej uzyskały w 1999 r. subwencje ze środków pochodzących z nadwyżki podatku VAT 60 875 tys. zł . Pozostałe dotacje i dofinansowania z PFRON trafiły do zakładów w

ubiegłym roku w wysokości 183 987 tys. zł. Wysokość zaniechania poboru podatku VAT w zakładach pracy chronionej wyniosła 975 533 tys. zł (Tabela 21).

Na rzecz PFRON zakłady przekazały w ramach obowiązkowych wpłat kwotę 334 416 tys. zł, w tym środki z tytułu zaniechania poboru podatku VAT (nadwyżka) 230 357 tys. zł, pozostałe: 104 059 tys. Zaległości we wpłatach na PFRON wyniosły w ubiegłym roku 13 459 tys. zł (

15. Tabela 22).

16. Stan zakładowego funduszu rehabilitacji na początku 1999 r. wyniósł 577 165 tys. zł, wpływy na ten fundusz zamknęły się sumą 898 842 tys. zł (Tabela 23). W kategoriach rodzajów wpływów najwięcej: 57,8% to kwoty z ulg w podatku dochodowym od działalności gospodarczej oraz od osób fizycznych: 28,3% (Tabela 24). Na wydatki z ZFR przeznaczono w ubiegłym roku 752 166 tys. zł, z czego najwięcej: 369 008 tys. zł przeznaczono na przygotowanie miejsc pracy, a najmniej na poradnictwo zawodowe i szkolenia: 11 521 tys. zł. W układzie procentowym wyniosło to odpowiednio 49% i 1,5%. Stan zakładowego funduszu rehabilitacji na koniec 1999 r. był wyższy od początkowego o 25% i wyniósł łącznie 723 841 tys. zł.

17. Ekonomiczne wyniki zakładów pracy chronionej są w dużej mierze pochodną warunków jakie im ustawowo stworzono. Dzięki temu wskaźniki takie jak rentowność działalności odbiegają na ich korzyść w stosunku do ogółu podmiotów nie funkcjonujących w warunkach rynku chronionego. Zbadane zakłady dysponowały sporym majątkiem (aktywa), na który składały się w dużej mierze rzeczowy majątek trwały (7 535 928 tys. zł) oraz majątek obrotowy w wysokości 8 454 043 tys. zł. Zbadane zakłady posiadały na koniec okresu należności i roszczenia w wysokości 4 266 031 tys. zł, w tym należności przeterminowane w kwocie 299 114 tys. zł. W dyspozycji zakładów na koniec roku pozostało 1 093 891 tys. zł (środki pieniężne). W sumie aktywa ZPCh zamknęły się kwotą 16 116 948 tys. zł (Tabela 25). Kapitał własny wyniósł 5 420 470 tys. zł, zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne to 6 866 691 tys. zł. Zobowiązania z tytułu kredytów bankowych sięgnęły sumy 1 999 144 tys. zł, z czego zobowiązania przeterminowane to 208 888 tys. zł. Na obsługę funduszy specjalnych przeznaczono w zeszłym roku 909 395 tys. zł. Zakłady spółdzielcze wciąż dysponują sporymi aktywami, mimo że w ramach sektora zakładów pracy chronionej ich ilość zmniejsza się (Tabela 26). W zeszłym roku suma spółdzielczych aktywów wyniosła 1861 241 tys. zł, co stanowi 11,5% całości aktywów badanych ZPCh. Na fundusze specjalne spółdzielnie przeznaczyły 133 697 tys. zł, skorzystały także z kwoty 104 997 tys. zł w ramach kredytów bankowych, ich zobowiązania przeterminowane osiągnęły sumę 29 550 tys. zł (14,1% ogółu zobowiązań przeterminowanych). Kapitał własny zakładów spółdzielczych wyniósł na koniec roku 984 366 tys. zł, majątek obrotowy: 882 584 tys. zł.

18. Zeszły rok przyniósł zakładom globalny zysk netto w wysokości 1 653 919 tys. zł. Na kwotę złożyły się w dużej mierze przychody ze sprzedaży w wysokości 25 847 505 tys. zł, pomniejszone o koszty podstawowe działalności operacyjnej w kwocie 24 775 793 tys. zł (

19. Tabela 27). Zakłady wypracowały w 1998r. 2 027 968 tys. zł z tytułu pozostałych przychodów operacyjnych, na które złożyły się także dotacje w wysokości 375 670 tys. zł. Obciążenia ustawowe wyniku finansowego brutto zamknęły się w sumie 473 347 tys. zł. Amortyzacja to kwota 763 727 tys. zł. Zakłady spółdzielcze na tle ogółu zakładów przedstawiały się nieco inaczej. Zgodnie z trendem obserwowanym podczas poprzednich badań ZPCh podstawowa działalność gospodarcza przyniosła tym zakładom stratę operacyjną w wysokości -252 618 tys. zł. Ta sytuacja nabiera niebezpiecznych cech trwałości i jeśli nie nastąpi przeciwdziałanie ze strony samych zainteresowanych, to w krótkim okresie możemy być świadkami globalnego upadku zakładów spółdzielczych, co jest o tyle niekorzystne, że zatrudniają one spory odsetek osób niepełnosprawnych, zwłaszcza osób z ciężkimi schorzeniami. Być może pewnym rozwiązaniem byłoby tutaj wkroczenie inwestorów strategicznych i już powoli widać, że podejmowane są próby naprawcze, zmiany form prawnych, czego wynikiem jest choćby zmniejszenie się ilości zakładów spółdzielczych w zeszłym roku. Strata operacyjna, jakkolwiek obniża ocenę funkcjonowania spółdzielni, to jednak nie decyduje do końca o ich wyniku finansowym. Ze względu na posiadaną bazę w postaci wypracowanego przez dziesięciolecie istnienia majątku trwałego, zakłady te potrafią poprawić swoje dochody na tyle, by w rezultacie uzyskać zysk brutto w wysokości 81 591 tys. zł (Tabela 28). Po opłaceniu wszystkich zobowiązań obciążających zysk brutto, spółdzielnie wykazały w zeszłym roku zysk netto wielkości 68 501 tys. zł. Na podstawie analizy zysków i strat ZPCh widać oczywisty wpływ ogólnej koniunktury gospodarczej w kraju na osiągnięte przez te zakłady wyniki. Szczególnie widać to podczas obserwacji wskaźników analizy finansowej (Tabela 29), z których większość obecnie ma lepsze notowania od ubiegłorocznych. Przykładowo: rentowność sprzedaży zarówno brutto jak i netto wzrosła od ubiegłego roku, podobne wnioski dotyczą dwóch spośród trzech wskaźników płynności. Wzrosło minimalnie ogólne zadłużenie z 0,54 do 0,55 pkt., na poprzednim poziomie pozostał wskaźnik zysku netto do aktywów ZPCh (poziom 0,10 pkt. w 1999 r.). W przypadku spółdzielni rentowność brutto i zmalała z 3,88% do 3,80% a netto wzrosła z 2,99% do 3,11% (

20.

21.

22. Tabela 30). Wskaźnik zysku netto do aktywów spółdzielni wzrósł z 0,03 do 0,04 pkt. Wskaźnik ogólnego zadłużenia spółdzielni pozostaje bez zmian. Cały sektor charakteryzuje się pewną stabilizacją ekonomiczną na wybranych poziomach co ma swoje dobre jak i złe strony. Z jednej strony stabilność czynników daje poczucie względnego zmniejszenia ryzyka i pozwala mieć nadzieję na rozwój, istnieje jednak bardzo dużo zagrożeń dla samych zakładów, które mogą się szybko materializować. Chodzi tutaj przede wszystkim o obawy pracodawców związane z utratą przywilejów podatkowych i środków finansowych ze strony Państwa, związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych. Trzeba jasno podkreślić, że w każdym kraju europejskim pracodawca jest w zawsze w jakimś stopniu nagradzany przez Państwo za zatrudnienie niepełnosprawnych i w tym kierunku powinien iść rozwój rynku chronionego. Każde inne rozwiązanie spowoduje z pewnością likwidację rynku chronionego wraz z negatywnymi skutkami społecznymi.

23. Wnioski z badań wskazują na pilną potrzebę dalszego doskonalenia ustawodawstwa dotyczącego osób niepełnosprawnych oraz rynku pracy chronionej. Należy koncentrować się na stworzeniu ekonomicznych warunków, pozwalających na zwiększenie liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej. Praktyka dowiodła, że tylko na chronionym rynku pracy możliwe jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych stopnia znacznego oraz w dużym stopniu umiarkowanego. Wydaje się, że zatrudnienie osób dawnej III grupy inwalidzkiej powinno odbywać się w dużej mierze na otwartym rynku pracy, gdyż z reguły schorzenia te nie wymagają stworzenia w zakładach specjalnych warunków pracy, które w przypadku ciężkich schorzeń są niezbędne, a dla zakładu stanowią wymierny koszt ich stworzenia i utrzymania. Ogromną rolę gra tutaj także skorelowana ze schorzeniem wydajność pracy. Dlatego tak często jest obserwowana niechęć pracodawców do zatrudniania najciężej poszkodowanych. Kwestia wynagrodzeń osób niepełnosprawnych jest bardzo ważna, istotne jest, by system był prosty i czytelny, co jest trudne do osiągnięcia w obecnych układzie naliczania płac w naszym kraju. Jest jednak rzeczą pewną, że przerzucenie kosztów pracy osoby niepełnosprawnej na pracodawcę w takim samym wymiarze jak wśród osób pełnosprawnych byłoby dużym błędem, a jego skutkiem byłoby zmniejszenie liczby zatrudnionych osób niepełnosprawnych i w rezultacie załamanie rynku pracy chronionej, bez stworzenia mechanizmu pozwalającego na zatrudnienie tych ludzi w zwykłych przedsiębiorstwach. Żeby nie dopuścić do takiej sytuacji, należy dążyć do kompromisu między ekonomicznymi realiami a potrzebą społeczną, związaną z rehabilitacją zawodową i społeczną coraz większej grupy społecznej, jaką są w naszym kraju osoby niepełnosprawne.
24. Przedstawione powyżej informacje oraz wnioski są jednymi z wielu możliwych, podobnie jak użyte do analiz wskaźniki. Forma przedstawienia tabel powinna zachęcać do prowadzenia własnych studiów i rozwiązywania problemów, z którymi ciągle boryka się środowisko osób niepełnosprawnych oraz ich pracodawców.

Spis tabel

Tabela 1 Skuteczność badania według województw	12
Tabela 2 Skuteczność badania według form prawnych zakładów	12
Tabela 3 Zakłady pracy chronionej według formy prawnej istniejące na koniec 1999 r.	12
Tabela 4 Zakłady pracy chronionej według działów EKD	13
Tabela 5 Zakłady wg daty uzyskania statusu PCh (stan na 31.12.1999 r.)	13
Tabela 6 Poziom zatrudnienia w ZPCh w 1999 r.	13
Tabela 7 Poziom zatrudnienia w ZPCh (w procentach)	14
Tabela 8 Poziom zatrudnienia w spółdzielczych ZPCh w 1999 r.	14
Tabela 9 Poziom zatrudnienia w spółdzielczych ZPCh (w procentach)	14
Tabela 10 Wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych (w procentach)	15
Tabela 11 Rotacja zatrudnienia w ZPCh (w liczbach)	15
Tabela 12 Rotacja zatrudnienia w ZPCh (w procentach)	15
Tabela 13 Niepełnosprawni w ZPCh wg podstawowych schorzeń	15
Tabela 14 Niepełnosprawni w ZPCh wg podstawowych schorzeń (w procentach)	16
Tabela 15 Pracownicy ZPCh wg wieku (w liczbach)	16
Tabela 16 Pracownicy ZPCh wg wieku (w procentach)	16
Tabela 17 Pracownicy ZPCh wg wykształcenia (w liczbach)	16
Tabela 18 Pracownicy ZPCh wg wykształcenia (w procentach)	17
Tabela 19 Wynagrodzenia brutto w ZPCh	17
Tabela 20 Wynagrodzenia brutto w spółdzielczych ZPCh	17
Tabela 21 Pożyczki, dotacje, subwencje i ulgi w ZPCh w 1999 r. (w tys. zł)	17
Tabela 22 Obowiązkowe wpłaty na PFRON w ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)	18
Tabela 23 Zakładowy Fundusz Rehabilitacji w ZPCh w 1999 r. (w tys. zł)	18
Tabela 24 Zakładowy Fundusz Rehabilitacji w ZPCh w 1999 r. (w procentach)	18
Tabela 25 Elementy bilansu ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)	19
Tabela 26 Elementy bilansu spółdzielczych ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)	19
Tabela 27 Elementy rachunku zysków i strat ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)	20
Tabela 28 Elementy rachunku zysków i strat spółdzielczych ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)	21
Tabela 29 Wybrane wskaźniki analizy finansowej ZPCh w latach 1995-1999	21
Tabela 30 Wybrane wskaźniki analizy finansowej spółdzielczych ZPCh w latach 1995-1999	22
Tabela 31 Definicje wskaźników	22

Tabele

Tabela 1 Skuteczność badania według województw

Województwo	Istniejące zakłady: stan na 04.2000	Zakłady, które odpowiedziały na ankietę	Skuteczność badania w procentach
Dolnośląskie	334	205	61,2%
kujawsko-pomorskie	409	244	59,4%
Lubelskie	67	50	74,6%
Lubuskie	134	75	56,3%
Łódzkie	235	137	50,7%
Małopolskie	258	168	65,0%
Mazowieckie	448	228	73,1%
Opolskie	40	26	59,6%
Podkarpackie	146	106	65,1%
Podlaskie	57	34	63,8%
Pomorskie	164	106	75,0%
Śląskie	507	324	59,1%
Świętokrzyskie	89	66	75,0%
warmińsko-mazurskie	121	71	59,1%
Wielkopolskie	658	380	57,8%
Zachodniopomorskie	98	61	62,2%
Razem	3765	2281	60,6%

Tabela 2 Skuteczność badania według form prawnych zakładów

Forma prawna	Istniejące zakłady: stan na 04.2000	Zakłady, które odpowiedziały na ankietę	Skuteczność badania w procentach
Spółdzielnia	484	357	73,8%
Spółka akcyjna	166	108	64,5%
Spółka z o.o.	963	556	57,5%
Spółka cywilna	897	538	59,9%
Spółka komandytowa	5	5	100,0%
Osoba fizyczna	1188	698	58,7%
Inna	62	24	37,1%
Razem	3765	2281	60,6%

Tabela 3 Zakłady pracy chronionej według formy prawnej istniejące na koniec 1999 r.

Forma prawna	Liczba zakładów	Odsetek
Spółdzielnia	484	12,9%
Spółka akcyjna	165	4,4%
Spółka z o.o.	957	25,6%
Spółka cywilna	895	23,9%
Spółka komandytowa	5	0,1%
Osoba fizyczna	1178	31,5%
Inna	61	1,6%
Razem:	3745	100%

Tabela 4 Zakłady pracy chronionej według działów EKD

Nazwa działu Europejskiej Klasyfikacji Działalności (EKD)	Liczba zakładów	Odsetek
Budownictwo	49	2%
Edukacja	1	0%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów mechanicznych, motocykli...	491	22%
Hotele i restauracje	8	0%
Obsługa nieruchomości, wynajem i prowadzenie interesów	202	9%
Ochrona zdrowia	14	1%
Pośrednictwo finansowe	18	1%
Pozostała działalność usługowa, komunalna, socjalna i indywidualna	26	1%
Produkcja artykułów spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych	229	10%
Produkcja chemikaliów, wyrobów chemicznych i włókien sztucznych	27	1%
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	39	2%
Produkcja masy celulozowej, papieru oraz wyrobów z papieru, poligrafia...	174	8%
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nie sklasyfikowana	53	2%
Produkcja metali i przetworzonych wyrobów z metali	125	5%
Produkcja skóry i wyrobów ze skóry	33	1%
Produkcja sprzętu transportowego	68	3%
Produkcja tkanin i wyrobów włókienniczych	282	12%
Produkcja urządzeń elektrycznych i optycznych	112	5%
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	142	6%
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych	17	1%
Produkcja nie sklasyfikowana gdzie indziej	87	4%
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	3	0%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	34	1%
Wszystkie klasy EKD	47	2%
Razem:	2281	100%

Tabela 5 Zakłady wg daty uzyskania statusu PCh (stan na 31.12.1999 r.)

Lp.	Rok	Liczba	Odsetek
1.	1991	96	3%
2.	1992	395	11%
3.	1993	165	4%
4.	1994	277	7%
5.	1995	376	10%
6.	1996	398	11%
7.	1997	689	18%
8.	1998	700	19%
9.	1999	649	17%
Razem		3745	100,0

Tabela 6 Poziom zatrudnienia w ZPCh w 1999 r.

Wyszczególnienie	Etaty	Osoby
Ogółem	247 977,29	266 536

Kobiety	104 178,53	111 620
Mężczyźni	143 798,92	154 916
Niepełnosprawni	144 412,96	156 489
Kobiety	56 815,78	61 441
Mężczyźni	87 597,48	95 048
Znaczny st. niepełnospr.	4 622,32	5 353
Umiarkowany st. niepełnospr.	41 727,47	45 910
Lekki st. niepełnospr.	98 063,25	105 226

Tabela 7 Poziom zatrudnienia w ZPCh (w procentach)

Wyszczególnienie	Etaty	Osoby
Ogółem	100%	100%
Kobiety	42%	42%
Mężczyźni	58%	58%
Niepełnosprawni	100%	100%
Kobiety	39%	39%
Mężczyźni	61%	61%
Znaczny st. niepełnospr.	3%	3%
Umiarkowany st. niepełnospr.	29%	29%
Lekki st. niepełnospr.	68%	67%

Tabela 8 Poziom zatrudnienia w spółdzielczych ZPCh w 1999 r.

Wyszczególnienie	Etaty	Osoby
Ogółem	73 639,42	81 935
Kobiety	33 320,54	36 654
Mężczyźni	40 318,93	45 281
Niepełnosprawni	49 053,00	55 936
Kobiety	20 119,13	22 683
Mężczyźni	28 933,94	33 253
Znaczny st. niepełnospr.	1 857,48	2 367
Umiarkowany st. niepełnospr.	12 702,03	15 134
Lekki st. niepełnospr.	34 493,49	38 435

Tabela 9 Poziom zatrudnienia w spółdzielczych ZPCh (w procentach)

Wyszczególnienie	Etaty	Osoby
Ogółem	100%	100%
Kobiety	45%	45%
Mężczyźni	55%	55%
Niepełnosprawni	100%	100%
Kobiety	41%	41%
Mężczyźni	59%	59%
Znaczny st. niepełnospr.	4%	4%
Umiarkowany st. niepełnospr.	26%	27%
Lekki st. niepełnospr.	70%	69%

Tabela 10 Wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych (w procentach)

Lp.	Wskaźniki zatrudnienia	Stan na 31.12.99 r.	
		Etaty	Osoby
1.	Osoby niepełnosprawne	58,2%	58,7%
2.	Znaczny st. niepełnospr.	1,9%	2,0%
3.	Umiarkowany st. niepełnospr.	16,9%	17,2%
4.	Lekki st. niepełnospr.	39,5%	39,5%
5.	Niepełnosprawne kobiety	42,0%	23,0%
6.	Niepełnosprawni mężczyźni	58,0%	35,6%

Tabela 11 Rotacja zatrudnienia w ZPCh (w liczbach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Niepełnosprawni
Przyjęci do pracy	98 120	57 937
Zwolnieni z pracy	81 881	49 138
Wypowiedzenie przez zakład - grupowe	3 267	1 948
Wypowiedzenie przez zakład - inne	13 130	7 503
Za porozumieniem stron	26 360	14 182
Wypowiedzenie przez pracownika	5 125	2 675
Przejsie na rentę inwalidzką	1 637	843
Na emeryturę	629	397
Z innych przyczyn	31 733	21 590

Tabela 12 Rotacja zatrudnienia w ZPCh (w procentach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Niepełnosprawni
Przyjęci do pracy	37%	37%
Zwolnieni z pracy	31%	31%
Pracownicy na koniec okresu	100%	100%
Wypowiedzenie przez zakład - grupowe	4%	4%
Wypowiedzenie przez zakład - inne	16%	15%
Za porozumieniem stron	32%	29%
Wypowiedzenie przez pracownika	6%	5%
Przejsie na rentę inwalidzka	2%	2%
Na emeryturę	1%	1%
Z innych przyczyn	39%	44%
Razem zwolnieni z pracy	100%	100%

Tabela 13 Niepełnosprawni w ZPCh wg podstawowych schorzeń

Wyszczególnienie	Pracownicy niepełnosprawni według stopnia niepełnosprawności			
	Ogółem	Znaczny	Umiarkowany	Lekki
Schorzenia wzroku	11 845	2 037	2 230	7 578
Schorzenia słuchu i mowy	6 976	109	1 355	5 512
Schorzenia ruchu i kręgosłupa	45 607	890	10 076	34 641
Choroby psychiczne i nerwowe	11 344	203	3 701	7 440

Upośledzenie umysłowe	8 891	140	1 852	6 899
Pozostałe wraz ze schorzeniami sprzężonymi	71 826	1 974	26 696	43 156
Razem:	156 489	5 353	45 910	105 226

Tabela 14 Niepełnosprawni w ZPCh wg podstawowych schorzeń (w procentach)

Wyszczególnienie	Pracownicy niepełnosprawni według stopnia niepełnosprawności			
	Ogółem	Znaczny	Umiarkowany	Lekki
Schorzenia wzroku	8%	38%	5%	7%
Schorzenia słuchu i mowy	4%	2%	3%	5%
Schorzenia ruchu i kręgosłupa	29%	17%	22%	33%
Choroby psychiczne i nerwowe	7%	4%	8%	7%
Upośledzenie umysłowe	6%	3%	4%	7%
Pozostałe wraz ze schorzeniami sprzężonymi	46%	37%	58%	41%
Razem:	100%	100%	100%	100%

Tabela 15 Pracownicy ZPCh wg wieku (w liczbach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Niepełnosprawni
20 i mniej	5 727	2 398
21-25	24 287	7 825
26-30	25 995	8 870
31-35	23 930	10 122
36-40	28 979	14 625
41-45	39 997	23 810
46-50	44 260	30 173
51-55	36 659	27 874
56-60	21 458	18 027
60 i więcej	15 244	12 765
Razem:	266 536	156 489

Tabela 16 Pracownicy ZPCh wg wieku (w procentach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Niepełnosprawni
20 i mniej	2%	2%
21-25	9%	5%
26-30	10%	6%
31-35	9%	6%
36-40	11%	9%
41-45	15%	15%
46-50	17%	19%
51-55	14%	18%
56-60	8%	12%
60 i więcej	6%	8%
Razem:	100%	100%

Tabela 17 Pracownicy ZPCh wg wykształcenia (w liczbach)

Wyszczególnienie	Pracownicy ogółem	Niepełnosprawni wg st. niepełnosprawności			
		Ogółem	Znaczny	Umiarkowany	Lekki

Wyższe	14 997	5 818	317	2 611	2 889
Pomaturalne i zawodowe	56 532	28 417	879	9 651	17 886
Średnie ogólne	24 551	13 315	508	4 742	8 066
Zasadnicze zawodowe	100 941	60 846	1 719	16 149	42 978
Podstawowe i niższe	69 515	48 093	1 929	12 757	33 407
Razem:	266 536	156 489	5 353	45 910	105 226

Tabela 18 Pracownicy ZPCh wg wykształcenia (w procentach)

Wyszczególnienie	Pracownicy ogółem	Niepełnosprawni wg st. niepełnosprawności			
		Ogółem	Znaczny	Umiarkowany	Lekki
Wyższe	6%	4%	6%	6%	3%
Pomaturalne i zawodowe	21%	18%	16%	21%	17%
Średnie ogólne	9%	9%	9%	10%	8%
Zasadnicze zawodowe	38%	39%	32%	35%	41%
Podstawowe i niższe	26%	31%	36%	28%	32%
Razem:	100%	100%	100%	100%	100%

Tabela 19 Wynagrodzenia brutto w ZPCh

Lp.	Wyszczególnienie	Średnie wynagrodzenia miesięczne w 1999 r.
		kwoty w złotych na etat
1.	Pracownicy ogółem	950
2.	Niepełnosprawni ogółem	754
3.	Znaczny st. niepełnospr.	705
4.	Umiarkowany st. niepełnospr.	732
5.	Lekki st. niepełnospr.	771

Tabela 20 Wynagrodzenia brutto w spółdzielczych ZPCh

Lp.	Wyszczególnienie	Średnie wynagrodzenia miesięczne w 1999 r.
		kwoty w złotych na etat
1.	Pracownicy ogółem	983
2.	Niepełnosprawni ogółem	846
3.	Znaczny st. niepełnospr.	825
4.	Umiarkowany st. niepełnospr.	843
5.	Lekki st. niepełnospr.	864

Tabela 21 Pożyczki, dotacje, subwencje i ulgi w ZPCh w 1999 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Kwota
Subwencje uzyskane z PFRON ze środków pochodzących z nadwyżki VAT	60 875
Pozostałe dotacje, dofinansowania i subwencje uzyskane z PFRON	183 987
Wysokość zaniechania poboru podatku VAT (podatek należny minus podatek naliczony)	975 533

Tabela 22 Obowiązkowe wpłaty na PFRON w ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	Kwota
1.	Środki przekazane na rzecz PFRON- obowiązkowe wpłaty	334 416
	w tym środki z tytułu zaniechania poboru VAT (nadwyżka)	230 357
	pozostałe	104 059
2.	Zaległości w obowiązkowych wpłatach na rzecz PFRON	13 459

Tabela 23 Zakładowy Fundusz Rehabilitacji w ZPCh w 1999 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie		1999 r.
Stan ZFR na początek okresu		577 165
Wpływy na ZFR		898 842
w tym z tytułu:	ulg w podatku dochodowym od działalności gospodarczej	519 684
	ulg w podatku dochodowym od osób fizycznych	254 399
	ulg w podatku od środków transportu	3 822
	ulg w podatku od nieruchomości	70 117
	ulg w innych podatkach	6 830
	innych źródeł	43 990
Wydatki z ZFR		752 166
w tym na:	poradnictwo zawodowe i szkolenia	11 521
	przygotowanie miejsc pracy	369 008
	opiekę medyczną i rehabilitacyjną	75 530
	wynagrodzenia ogółem	46 542
	bazę rehabilitacyjną	60 581
	dowozy do pracy	16 011
	świadczenia ogółem (pomoc indywidualną)	64 792
	inną	108 181
Stan ZFR na koniec okresu		723 841

Tabela 24 Zakładowy Fundusz Rehabilitacji w ZPCh w 1999 r. (w procentach)

Wyszczególnienie		1999 r.
Stan ZFR na początek okresu		100%
Wpływy na ZFR		
w tym z tytułu:	ulg w podatku dochodowym od działalności gospodarczej	57,8%
	ulg w podatku dochodowym od osób fizycznych	28,3%
	ulg w podatku od środków transportu	0,4%
	ulg w podatku od nieruchomości	7,8%
	ulg w innych podatkach	0,8%

	innych źródeł	4,9%
Wydatki z ZFR		
w tym na:	poradnictwo zawodowe i szkolenia	1,5%
	przygotowanie miejsc pracy	49,1%
	opiekę medyczną i rehabilitacyjną	10,0%
	wynagrodzenia ogółem	6,2%
	bazę rehabilitacyjną	8,1%
	dowozy do pracy	2,1%
	świadczenia ogółem (pomoc indywidualną)	8,6%
	inną	14,4%
Stan ZFR na koniec okresu		125%

Tabela 25 Elementy bilansu ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	1999 r.
1.	Majątek trwały	7 535 928
2.	Wartości niematerialne i prawne	363 278
3.	Rzeczowy majątek trwały	6 453 450
4.	Finansowy majątek trwały	622784
5.	Należności długoterminowe	96415
6.	Majątek obrotowy	8 454 043
7.	Zapasy	2 979 489
8.	Należności i roszczenia	4 266 031
	<i>w tym należności przeterminowane</i>	299 114
9.	Papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	114 630
10.	Środki pieniężne	1 093 891
11.	Rozliczenia międzyokresowe	126 977
12.	Suma aktywów	16 116 948
13.	Kapitał własny	5 420 470
14.	Rezerwy	89 248
15.	Zobowiązania długoterminowe	1 969 167
16.	Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne	6 866 691
17.	Zobowiązania krótkoterminowe	5 957 294
	<i>w tym kredyty bankowe</i>	1 999 144
	<i>zobowiązania przeterminowane</i>	208 888
18.	Fundusze specjalne	909 395
19.	Rozliczenia międzyokresowe i przychody przyszłych okresów	1 771 372
20.	Suma pasywów	16 116 948

Tabela 26 Elementy bilansu spółdzielczych ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	1999 r.
1.	Majątek trwały	970 252
2.	Wartości niematerialne i prawne	15 742
3.	Rzeczowy majątek trwały	938 771
4.	Finansowy majątek trwały	15 398
5.	Należności długoterminowe	340
6.	Majątek obrotowy	882 584
7.	Zapasy	286 859
8.	Należności i roszczenia	337 879
	<i>w tym należności przeterminowane</i>	46 426
9.	Papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	12 980
10.	Środki pieniężne	244 865
11.	Rozliczenia międzyokresowe	8 405
12.	Suma aktywów	1 861 241
13.	Kapitał własny	984 366
14.	Rezerwy	7 376
15.	Zobowiązania długoterminowe	81 188
16.	Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne	536 950
17.	Zobowiązania krótkoterminowe	403 253
	<i>w tym kredyty bankowe</i>	104 997
	<i>zobowiązania przeterminowane</i>	29 550
18.	Fundusze specjalne	133 697
19.	Rozliczenia międzyokresowe i przychody przyszłych okresów	251 360
20.	Suma pasywów	1 861 241

Tabela 27 Elementy rachunku zysków i strat ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	1999 r.
1.	Koszty działalności operacyjnej	24 775 793
	<i>w tym amortyzacja</i>	763 727
2.	Przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi	25 847 505
3.	Zysk / strata ze sprzedaży	1 071 712
4.	Pozostałe koszty operacyjne	682 744
5.	Pozostałe przychody operacyjne	2 027 968
	<i>w tym dotacje</i>	375 670
6.	Zysk / strata na działalności operacyjnej	2 416 935
7.	Koszty finansowe	736 463
8.	Przychody finansowe	445 623

9.	Zysk / strata brutto na działalności gospodarczej	2 126 094
10.	Straty nadzwyczajne	39 222
11.	Zyski nadzwyczajne	40 422
12.	Zysk / strata brutto	2 127 293
13.	Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego	473 374
14.	Zysk / strata netto	1 653 919

Tabela 28 Elementy rachunku zysków i strat spółdzielczych ZPCh za 1999 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	1999 r.
1.	Koszty działalności operacyjnej	2 397 664
	<i>w tym amortyzacja</i>	85 888
2.	Przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi	2 145 045
3.	Zysk / strata ze sprzedaży	-252 618
4.	Pozostałe koszty operacyjne	69 981
5.	Pozostałe przychody operacyjne	400 050
	<i>w tym dotacje</i>	94 150
6.	Zysk / strata na działalności operacyjnej	77 451
7.	Koszty finansowe	33 195
8.	Przychody finansowe	37 896
9.	Zysk / strata brutto na działalności gospodarczej	80 152
10.	Straty nadzwyczajne	3 097
11.	Zyski nadzwyczajne	4 536
12.	Zysk / strata brutto	81 591
13.	Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego	13 090
14.	Zysk / strata netto	68 501

Tabela 29 Wybrane wskaźniki analizy finansowej ZPCh w latach 1995-1999

Lp.	Pozycje	1995 r.	1996 r.	1997 r.	1998 r.	1999 r.
1.	Płynność bieżąca	1,60	1,50	1,23	1,19	1,23
2.	Płynność szybka	1,10	1,15	0,78	0,75	0,80
3.	Płynność natychmiastowa	0,24	0,26	0,17	0,18	0,18
4.	Ogólne zadłużenie	0,42	0,42	0,53	0,54	0,55
5.	Rentowność sprzedaży brutto w %	12,32	11,12	9,40	8,00	8,23
6.	Rentowność sprzedaży netto w %	9,98	8,17	6,93	6,00	6,40
7.	Zysk netto do aktywów	0,14	0,14	0,11	0,10	0,10

Tabela 30 Wybrane wskaźniki analizy finansowej spółdzielczych ZPCh w latach 1995-1999

Lp.	Pozycje	1995 r.	1996 r.	1997 r.	1998 r.	1999 r.
1.	Płynność bieżąca	1,65	2,39	1,86	1,64	1,64
2.	Płynność szybka	0,97	1,43	1,15	1,03	1,11
3.	Płynność natychmiastowa	0,29	0,56	0,48	0,40	0,48
4.	Ogólne zadłużenie	0,32	0,25	0,31	0,33	0,33
5.	Rentowność sprzedaży brutto w %	3,77	8,23	6,56	3,88	3,80
6.	Rentowność sprzedaży netto w %	2,88	6,57	5,29	2,99	3,19
7.	Zysk netto do aktywów	0,03	0,07	0,06	0,03	0,04

Tabela 31 Definicje wskaźników

Wskaźniki ewidencyjne i kadrowe	Definicje
Współczynnik reprezentacji	liczba zakładów zbadanych / liczba zakładów istniejących w momencie rozpoczęcia badań
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych	liczba osób niepełnosprawnych (w osobach lub etatach) / liczba pracowników ogółem (w osobach lub etatach)
Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych st. znacznego	liczba niepełnosprawnych st. znacznego (w osobach lub etatach) / liczba pracowników ogółem (w osobach lub etatach)
Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych st. umiarkowanego	liczba niepełnosprawnych st. umiarkowanego (w osobach lub etatach) / liczba pracowników ogółem (w osobach lub etatach)
Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych st. lekkiego	liczba niepełnosprawnych st. lekkiego (w osobach lub etatach) / liczba pracowników ogółem (w osobach lub etatach)
Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych kobiet	liczba kobiet niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładzie (w osobach lub etatach) / liczba kobiet ogółem zatrudnionych w zakładzie (w osobach lub etatach)
Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych mężczyzn	liczba mężczyzn niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładzie (w osobach lub etatach) / liczba mężczyzn ogółem zatrudnionych w zakładzie (w osobach lub etatach)
Wskaźniki finansowe	Definicje
Płynność bieżąca I stopnia	majątek obrotowy / zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne
Płynność szybka II stopnia	majątek obrotowy - zapasy / zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne
Płynność natychmiastowa III stopnia	środki pieniężne + papiery wartościowe w obrocie / zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne
Ogólne zadłużenie	zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne + zobowiązania długoterminowe / suma aktywów
Rentowność sprzedaży brutto	wynik finansowy brutto / przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi (wyrażone w procentach)
Rentowność sprzedaży netto	wynik finansowy netto / przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi (wyrażone w procentach)
Zysk netto do aktywów	zysk netto / aktywa